

Eduskunnan oikeusasiamiehelle

Lapuan kaupunginjohtajan, elinkeinotoimikunnan ja kaupunginhallituksen toiminta Tehokaasu Oy:n nestekaasuvarastohankkeen esittelijöinä

Pyydämme eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan, ovatko Lapuan kaupunginjohtaja, Lapuan elinkeinotoimikunta ja Lapuan kaupunginhallitus Tehokaasu Oy:n välivarastohanketta valmistellessaan tutkineet päätöksen vaikutukset riittävällä huolellisuudella.

Toiseksi pyydämme eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan, ovat edellisessä virkkeessä mainitut toimijat välivarastohanketta valmistellessaan riittävästi ja hyvää hallintotapaa noudattaen pyrkineet turvaamaan kuntalaisten oikeuden terveelliseen ympäristöön sekä kuntalaisten mahdollisuuden vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon (Perustuslaki § 20 momentti 2).

Kolmanneksi pyydämme eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan, ovatko Lapuan kaupunginjohtaja, Lapuan elinkeinotoimikunta ja Lapuan kaupunginhallitus Tehokaasu Oy:n välivarastohanketta valmistellessaan laiminlyöneet velvollisuutensa kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistäjinä (Kuntalaki § 1) ja kansalaisten perusoikeuksiin kuuluvan turvallisuuden toteuttajina (Perustuslaki § 22).

Pyydämme eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan myös sitä, ovatko edellä mainitut kunnalliset viranomaiset antaneet heihin mahdollisesti kohdistuneiden epäasiallisten vaikutuskeinojen vaikuttaa päätöksentekoonsa.

Tapausten kulku

Lapuan kaupunki teki lokakuun 2003 lopulla Fortumin tytäryhtiön Tehokaasu Oy:n kanssa sopimuksen nestekaasun välivaraston rakentamisesta Lapuan kaupungin omistamalle tontille, joka on Lapuan rautatieaseman vieressä (liite 1). Vuokra-aika on 50 vuotta. Kaupunginvaltuusto hyväksyi sopimuksen allekirjoittamisen yksimielisesti 22.9.2003 (liite 2).

Asian on valmistellut elinkeinotoimikunta, jonka "tehtävänä on valmistella kaupunginhallitukselle keskeiset elinkeinopolitiikan kehittämiseen liittyvät asiat sekä kaupungin ja yritysten väliset merkittävät sopimusasiat mm. yritystilasopimukset" (liite 3, tulostettu osoitteesta <http://www.lapua.fi/hallinto/?navi=0,5,11>). Meillä ei ole käytössämme elinkeinotoimikunnan tätä asiaa koskevia pöytäkirjoja, mutta oikeusasiamies epäilemättä hankkii ne itselleen.

Lapuan Sanomissa julkaistiin 28.8.2003, siis ennen sopimuksen tekemistä, kaupungin antamaan informaatioon perustuva etusivun uutinen "Tehokaasu suunnittelee nestekaasun välivarastoa Kelikon alueelle" (liite 4). Varaston paikka käy hyvin ilmi uutiseen liittyvästä kartasta. Uutisessa on myös havainnekuva, jonka kuvateksti kuuluu "Nestekaasu varastoidaan maahan peitettyihin terässäiliöihin, joista ulospäin näkyy vain nurmea kasvava maankohouma". Koska havainnekuva ei helposti voi päätellä mittakaavaa, syntyy kuvatekstin perusteella se vaikutelma, että "nurmea kasvava maankohouma" on matala eikä suinkaan kaksikerroksisen talon korkuinen, niin kuin nyt tiedetään.

Uutisesta puuttuu kuntalaisten tiedonsaannin kannalta kaikkein tärkein yksityiskohta, varastosäiliöiden tilavuus ja varastoon tulevan nestekaasun määrä. Niitä tietoja ei ole myöskään kaupungin antamassa lehdistötiedotteessa (liite 5), joka on ollut julkaisuvapaa 26.8.2003.

Tiistaina 4. marraskuuta 2003 Lapuan Sanomissa julkaistiin etusivun uutinen "Kaupunki ja Tehokaasu Oy allekirjoittivat perjantaina" (liite 1). Uutisessa tuotiin meidän tietääksemme ensimmäisen kerran julkisuuteen varaston koko, 2400 kuutiometriä. Tämä tapahtui siis sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen.

Seuraavan kerran kaupunki tiedotti asiasta Lapuan Sanomien etusivulla 25.5.2004: "Nestekaasun välivarastohanke etenee Kelikossa" (liite 6). Uutiseen liittyy piirros rakennettavasta alueesta. Piirroksessa ei ole mittakaavaa, mutta siitä käy ilmi, että 600 m³:n vetoisia säiliöitä tulee alueelle neljä. Mittakaava selvisi lapualaisille samana päivänä, kun ensimmäinen säiliö tuotiin paikalle (liite 7). Uutisen mukaan Turvatekniikan keskus ja Lapuan kaupungin rakennusviranomaiset olivat myöntäneet kaikki luvat mitä varaston rakentamiseen tarvitaan.

Lapualaisten tyrmistyksestä seurasi mm. se, että 12 lapualaista insinööriä kanteli oikeuskanslerille Turvatekniikan keskuksen virkamiesten toimista 9.6.2004 (liite 8). Kantelijoiden mukaan nestekaasuvaraston koko kaasumäärän räjähtäminen aiheuttaisi vakavaa tuhoa koko Lapuan keskustajaaman alueella (liite 12).

Selvitettiinkö päätöksen vaikutuksia riittävästi?
Ymmärsivätkö kaupunginjohtaja ja elinkeinotoimikunnan sekä kaupunginhallituksen jäsenet mitä olivat tekemässä?

Välivarastohankkeesta virinneessä julkisessa keskustelussa kaupungin edustaja hallintojohtaja Jari Jokinen on toistuvasti korostanut sitä, että kaupunki on kaikessa luottanut Turvatekniikan keskuksen asiantuntemukseen. Pyydämme oikeusasiamiestä selvittämään, missä asian käsittelyn vaiheessa Lapuan kaupunki on saanut hankkeesta Turvatekniikan keskuksen arvioita ja onko arviot annettu suullisesti vai kirjallisesti. Oliko kaupungilla arvoita käytettävissään ennen sopimuksen allekirjoittamista vai luottiko kaupunki siinä vaiheessa yksinomaan

Tehokaasu Oy:n tai Neste Engineering Oy:n asiantuntemukseen? Tehokaasu Oy antoi Turvatekniikan keskukselle riskikartoitusraportin vasta 26.1.2004, joten ainakaan se ei ole voinut olla kaupungin käytössä ennen sopimuksen tekemistä ja sen hyväksymistä kaupunginvaltuustossa.

Päätäjien ehdoton luottamus Tehokaasun ja etenkin Tukesin harkintakykyyn ja asiantuntemukseen ei sinänsä ole kummeksuttavaa. Mitään erityisasiantunte-
musta ei kuitenkaan tarvita sen seikan käsittämiseen, että jättiläismäistä neste-
kaasuvarastoa ollaan rakentamassa aivan väärään paikkaan. Asiantuntemus
kylläkin täsmentää tietoa varaston vaarallisuudesta.

***“Lupapäätöksen mukaan varastoalueella saa olla nestekaasua enimmäil-
lään 3146 m³ eli 1573 tonnia. Jos tämä kaikki räjähtää yhdellä kertaa,
on tuhoalueen halkaisija 6 km. Siihen ympyrään mahtuu koko Lapuan
keskustaajama ja laajasti asuinalueita. Pelkästään yhden säiliövaunun
tai autokuorman sisältämän nestekaasun – noin 25 tonnia – räjähtämi-
nen aiheuttaa tuhoa halkaisijaltaan puolentoista kilometrin alueella.
Lapualla 600 metrin säteellä varastoalueesta on mm. neljä koulua, joissa
on noin tuhat oppilasta. Lähin kouluista on runsaan 300 metrin päässä
varastosta. Liikuntarajoitteisten vanhusten palvelutaloon on niinikään
matkaa runsaat 300 metriä.”***

Lainaus on 12 lapualaisen insinöörin 9.6.2004 oikeuskanslerille Tukesin virkamies-
ten toimiin kohdistamasta kantelusta (liite 8). Myös eduskunnan oikeusasiamies
voi käsittääksemme vaivattomasti hankkia puolueettoman asiantuntijalausannon,
josta selviää, onko kantelijoiden käsitys (liite 12) nestekaasun tuhovoimasta
olennaisesti oikea.

Pelkästään maalaisjärki ja makkarangrillaajan tiedot nestekaasusta olisivat riittä-
neet sulkemaan Lapuan rautatieasemaan rajoittuvan tontin pois varaston sijoitus-
paikkavaihtoehdoista. Tiedon ja ymmärryksen tarpeessaan kaupungin johto olisi
voinut, ja sen olisi mielestämme pitänyt, kysyä neuvoa nestekaasun ominaisuudet
paremmin tuntevilta lapualaisilta. Varsin perusteellistakin asiantuntemusta olisi
ollut saatavissa oman kaupungin asukkailta.

Sanomalehti uutisen (liite 9) mukaan Lapuan kaupunginjohtaja sanoi 8.6.2004
valtuuston kokouksessa näin:

***“Nestekaasun välivaraston rakentamisella on Lapuan elinkeino-
elämälle ja koko alueelle tärkeä merkitys, kun yrittäjien varaston
ansioista ei tarvitse pitää omaa nestekaasuvarastoa takapihallaan.”***

Luuleeko kaupunginjohtaja, että väliavarastosta rakennetaan putkiyhteys jokaiselle käyttäjälle? Ajatteleeko hän, että teollisuuslaitokset hakevat tarvitsemansa kaasun päivittäin väliavarastosta omalla astiallaan?

On järkyttävää havaita, että sopimusta kokopäivätoimisesti valmistellut virkamies ei näytä ymmärtävän nestekaasun jakelusta ja varastoinnista yhtään mitään edes seitsemän kuukautta sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen!

Toinen lainaus samasta lehti uutisesta:

“Hallintojohtaja Jokinen muistutti, että erillistä ympäristölupaa ei rakentamishankkeelle tarvita.

— Säiliöiden suojaetäisyys on kolme metriä, vaikka toisenlaisiakin juttuja on ollut liikkeellä, hän mainitsi.”

Toinen sanomalehti raportoi samasta valtuuston kokouksesta näin (liite 10):

“Pöntinen otti esimerkin esitetystä kolmen kilometrin tuhoalueesta ja viittasi hallintojohtaja Jokisen tietoon, jonka mukaan varoalue on maapeitteisellä kaasusäiliöllä kolme metriä.

— Jos yksittäiset kaupunkilaiset menevät levittämään perättömiä, pitäisi tutkia miten he vastaavat puheistaan, Pöntinen totesi.” — Kai Pöntinen on sopimusta valmistelleen elinkeinotoimikunnan jäsen.

Olipa Jokinen saanut “kolmen metrin suojaetäisyytensä”, mistä lähteestä tahansa, niin sillä ei ole mitään tekemistä räjähdysonnettomuuden vaaravyöhykkeen, turvaetäisyyden eikä tuhoalueen kanssa.

TV1:n pääuutislähetyksessä 9.6.2004 hallintojohtaja Jokinen perusteli varaston sijoittamista näin:

“Edellytettiin että on rautatieyhteys olemassa, sitten turvallisuuskysymysten vuoksi edellytettiin, että on mahdollisuus saada riittävästi vettä, ja tässä on kaupungin päävesijohto vieressä. Sen lisäksi nämä maantieyhteydet ovat tästä paikasta hyvät.”

Hyvän sijoituspaikan ominaisuuksia nämä tietysti ovatkin, ja Lapualla ne olivat olemassa ilman lisäkustannuksia. Hankkeen taloudellinen edullisuus Tehokaasulle näyttää painaneen vaa’assa enemmän kuin varaston mukana paikkakunnalle monen sukupolven ajaksi saatava suuronnettomuuden mahdollisuus.

Ajatus varaston sijoittamisesta taajamaan olisi pitänyt hylätä suoralta kädeltä. Sen olisi pitänyt olla itsestään selvää juuri Lapualla, jossa patruunatehtaan kaikki tuotantolaitokset on siirretty kauas Lapuan keskustasta. Se tehtiin vasta sen jälkeen, kun 40 kuolonuhria vaatinut onnettomuus oli osoittanut, että räjähdysherkkien aineiden varastointi ja käsittely on tosiaan vaarallista.

Pyydämme oikeusasiamiestä tutkimaan, onko yllä lainatuista lausunnoissa ja koko hankkeen valmistelussa kyse pelkästään suuresta tietämättömyydestä ja harkintakyvyn puutteesta vai onko kyseessä sellainen virantoimituksessa osoitettu huolimattomuus tai varomattomuus, joista on Rikoslaisissa sanktiot. Onko kunnan keskeisinä päättäjinä toimivilla laillinen lupa olla miten tietämättömiä ja harkintakyvyttömiä tahansa?

Annettiinko kaupunginvaltuuston jäsenille päätöksentekoa varten riittävät tiedot?

Lapuan kaupunginvaltuusto hyväksyi Tehokaasun kanssa allekirjoitettavan sopimuksen 22.9.2003. Pöytäkirjan (liite 2) mukaan päätös oli yksimielinen eikä keskustelua käyty. Pöytäkirjassa on kaksi liitettä, aiemmin mainittu lehdistötiedote ja kaupungin Tehokaasu Oy:lle tekemä tarjous. Kummastakaan ei ilmene, miten suuria varastosäiliöt ovat ja miten paljon kaasua alueelle varastoidaan. Varastosäiliöistä mainitaan, että "nestekaasu varastoidaan maahan peitettyihin terässäiliöihin, joista ulospäin näkyy vain nurmea kasvava maankohouma".

Emme yhtään ihmettele, jos valtuutetut ovat jääneet siihen käsitykseen, että nestekaasun välivarasto ei ole merkittävästi tavallista huoltoasemaa suurempi.

Valtuuston kokouksessa 8.6.2004 hallintojohtaja Jokinen selvitti valtuutetuille lehtiutisten mukaan (liitteet 9 ja 10) vielä kerran juurta jaksain hanketta, jonka valtuutetut olivat hyväksyneet jo kahteen eri otteeseen. Uudelleen selittämisen tarve todistaa siitä, että valtuutettujen tiedot välivarastohankkeesta ovat olleet hatarat.

Toteutuuko kansalaisten oikeus turvallisuuteen ja terveelliseen ympäristöön?

Jos tuhovoimasta edellä mainitussa kantelussa tehtyjen laskelmien tarkistaminen osoittaa, että erityisesti Lapuan nouseva polvi — varaston lähellä sijaitsevien koulujen oppilaat — ja läheisen vanhusten palvelutalon liikuntarajoitteisina hankalasti evakuoitavat asukkaat ovat vakavassa vaarassa jo yhden vaunulastin räjähtäessä, on todettava, että sijoituspäätöstä tehtäessä ei ole lainkaan ajateltu kansalaisten oikeutta terveelliseen ja turvalliseen ympäristöön.

Edistyykö kunnan asukkaiden hyvinvointi?

Kaupungin johto on useaan otteeseen markkinoinut nestekaasuvarastoa elinkeinopoliittisena piristysruiskeena Lapualle. Ajatus on aivan epärealistinen. Varaston käyttöönotto aiheuttaisi Lapuan keskustaajamassa yleisen kiinteistöjen arvonalaskun, sitä suuremman mitä lähempänä varastoa kiinteistö tai tontti sijaitsee.

Kuka haluaa muuttaa pysyvässä suuronnettomuusvaarassa olevalle paikkakunnalle? Kuka haluaa investoida? Miten vaikuttaa asukkaiden terveyteen alituisen huoli ja pelko? Asuinalueiden keskellä sijaitseva nestekaasuvarasto sijoittaisi Lapuan markkinoimisen "perhekoon kaupunkina" ja "paikkana kodille ja tulevaisuudelle" tahattoman hirtehisuurin kategoriaan.

Oliko kuntalaisilla mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöönsä kohdistuvaan päätöksentekoon?

Perustuslain 20 §:n mukaan "julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle - - - mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon". Siksi vireillä olevista asioista on tiedotettava siten kuin Kuntalain 29 §:ssä ja Hallintomenettelylain 13 §:ssä tarkemmin säädetään. Pyydämme eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan, ovatko tässä kantelussa mainitut toimijat noudattaneet lakia moitteettomasti.

Meidän huomiomme kiinnittyy kahteen seikkaan:

1) Ennen sopimuksen tekoa kaupunki ei antanut julkisuuteen tietoa kaikkein tärkeimmästä asiasta: kaasusäiliöiden tilavuudesta ja varastoitavan kaasun määrästä.

2) Kuulutus (liite 11) siitä, että Tehokaasu Oy:n tekemä varaston perustamislupahakemus on vireillä, on julkaistu vain Lapuan kaupungin ilmoitustaululla 3.-17. joulukuuta 2003. Sitä ei ole julkaistu normaaliin tapaan kaupungin ilmoituksena Lapuan Sanomissa, eikä sen sisältöä uutisena.

Kaupunki on kyllä tiedottanut vireillä olevasta asiasta, mutta tiedotuksesta pois jätetty asia (kohta 1) ja tiedottamisen tapa (kohta 2) viittaavat siihen, että kuntalaisten mahdollisuutta vaikuttaa päätöksentekoon ei ole pidetty toivottavana.

Lapuan kaupunginjohtaja, elinkeinotoimikunta ja kaupunginhallitus ovat jo kerran aikaisemmin saaneet eduskunnan oikeusasiamieheltä neuvoja tiedottamisesta ja päätöksen vaikutusten selvittämisestä. Ratkaisussaan 25.10.2001 Dnro 433/4/99 eduskunnan oikeusasiamies Lauri Lehtimaja kirjoittaa:

"- - - kiinnitän kaupunginhallituksen huomiota vastaisen varalle kunnallisen päätöksenteon avoimuuteen sekä velvollisuuteen edistää kaupungin asukkaiden tiedonsaantia ja osallistumismahdollisuuksia heitä koskevien asioiden eri valmisteluvaiheissa. Kiinnitän kaupunginhallituksen huomiota myös siihen, että merkittäviä hankkeita koskevia asioita valmisteltaessa selvitetään riittävästi myös päätöksen vaikutukset.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen päätöksestäni Lapuan kaupunginhallitukselle, elinkeinotoimikunnalle ja kaupunginjohtajalle."

Näyttää siltä, että tiedottamisesta ja päätöksenteon avoimuudesta annettua neuvoa on noudatettu vain silmänlumeeksi. Päätöksen vaikutusten selvittämistä koskeva neuvo näyttää kokonaan unohtuneen.

Liittyikö päätöksentekoon epäasiallisia vaikuttimia?
Onko mahdollisesti saatu vaalirahoitus sumentanut
päättäjien harkintakyvyn?

Edellä esitetystä on jo toivoaksemme käynyt ilmi, että päätökselle hankkia paikkakunnalle suuronnettomuuden riskin mukanaan tuova nestekaasuvarasto ei ole olemassa yleisesti hyväksyttäviä perusteita. Keskusteluissa esiin nousseista kommentteista yleisin kuuluukin: "Sehän on aivan järjetöntä!"

Millä perusteilla päätös sitten on tehty? Kansan suussa kysymys saa tavallisesti muodon "Mitä ne on tästä saaneet?".

Pyydämmekin eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan tavattoman vaikeaselkoista ja sellaisena vähemmän houkuttelevaa asiaa: ovatko kantelussa mainitut henkilöt ja toimielimet antaneet epäasiallisten vaikuttimien vaikuttaa päätökseensä? Ovatko he itse tai ovatko heidän edustamiensa puolueiden kunnallisjärjestöt saaneet vaalirahoitusta tai muuta etua Fortumilta tai joltakin sen tytäryhtiöltä, suoraan tai välikäden kautta? Mitään tietoa tai näyttöä meillä ei sellaisesta ole, mutta kuinka voisi ollakaan, kun asia saattaa olla ylivoimaisen vaikea eduskunnan oikeusasiamiehenkin selvitettäväksi, vaikka hänellä on käytettävissään maan ylimmän lainvalvojan arvovalta ja poliisin virka-apu.

Kansan keskuudessa elää sitkeähenkinen uskomus, että sellaisissa taloudellisissa hankkeissa, joille kunnallisen viranomaisen suopeus on välttämätön, on maan tapana jakaa jokin prosenttiosuus hankkeen kustannuksista välikäsien kautta poliittisille kunnallisjärjestöille ja keskeisille päättäjille. Maksut tai etuudet järjestetään kirjanpidon ja tiliotteiden ulkopuolella, jos suinkin mahdollista.

Mielestämme tämän mahdollisuuden tutkimiseen pitää riittää pelkkä epäilykin silloin, kun järjenvastaisella päätöksellä ollaan valmiita vaarantamaan kokonaisen maaseututaajaman asukkaiden terveys, henki ja omaisuus sukupolvien ajaksi. Pelkkä tyhmyys ei ole selityksenä tyydyttävä, toimivaltaisen viranomaisen harkintavalta vielä vähemmän.

Nestekaasuvaraston sijoituspaikkaratkaisu on epäeettisessä riskinottoalttiudessaan niin käsittämätön, että joka kivi on käännettävä sen taustojen selvittämiseksi. On ainakin yritettävä kääntää. Asian tutkiminen on mielestämme erittäin tarpeellista myös yleiseltä kannalta.

Pyydämme eduskunnan oikeusasiamiestä ryhtymään selvityksen valmistuttua niihin toimiin, joihin selvityksen tulokset antavat aihetta.

Pyydämme että meille suodaan mahdollisuus vastineen antamiseen.

Lapualla 17. kesäkuuta 2004

Antti Lahdensuo
Ullankatu 4, 62100 Lapua
Puhelin (06) 4331076

Tellervo Lahdensuo
Ullankatu 4, 62100 Lapua
Puhelin (06) 4331076

LIITTEET

1. Lapuan Sanomat 4.11.2003, lehtileike, 1 sivu
2. Lapuan kaupunginvaltuuston pöytäkirja 15.3.2004 § 10, liitteineen 15 sivua
3. Elinkeinotoimikunnan tehtävä ja jäsenet, 2 sivua
4. Lapuan Sanomat 28.8.2003, lehtileike, 1 sivu
5. Lehdistötiedote 26.8.2003, 1 sivu
6. Lapuan Sanomat 25.5.2004, lehtileike, 1 sivu
7. Kaksi valokuvaa, 1 sivu
8. Kantelu oikeuskanlerille 9.6.2004, 5 sivua
9. Ilkka 9.6.2004, lehtileike, 1 sivu
10. Pohjalainen 9.6.2004, lehtileike, 1 sivu
11. Turvatekniikan keskuksen kuulutus 1.12.2003, 1 sivu
12. Tuhoalueaselkelma 4.6.2004, 1 sivu